

Alenka Urh

Irena Velikonja: Črna ovca, črni vran.

Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 2013.

Z majhno pisateljsko popotnico požeti večernico (*Poletje na okenski polici*), nominacijo za večernico (*Leto v znamenju polža*) in nominacijo za kresnika (*Naj počiva v miru*), nikakor ni zanemarljivo. Iz vsakdanjika gimnazijske profesorice stkane pripovedi za mlade so s svojo pristnostjo pritegnile marsikaterega bralca, medtem ko njena romana za odrasle bolj ali manj uspešno odkrivata ozadja pogosto zamolčanih družinskih zdrah in peripetij. Tistih, ki se jih običajno skrbno pomete pod preprogo in še pošteno potlači, vse zato, da ne bi kaj nemarno štrlelo izpod nje.

Drugi roman Irene Velikonja za odrasle, *Črna ovca, črni vran*, pripoveduje o zakrknjenem dolgočasnežu in v vse mogoče vdanemu knjižničarju Blažu, ki nekako brodi po svojem ustaljenem in predvidljivem življenju, dokler ga ne doleti razmerje z veliko mlajšo Sabino in ga iztrga monotoni, za katero si je očitno ves čas prizadeval. Dogajalni tok se pred bralcem plete skozi oči tretjeosebne personalnega pripovedovalca, ki, prost vsakršnih avtorjalnih ambicij, ves čas z zvestobo sence preži tesno ob junakovi strani. Blaž je človek, ki rad ostane "pod radarjem", rad pluje s tokom in nima nobenega namena, da bi "si ustvarjal svet po lastni podobi". Rdečo nit njegovega življenja oblikujeta dominantna, emocionalno hudo podhlajena *maman* malomeščanskega porekla, ki od nekdaj favorizira prvorojenca Mirana, in povsem pragmatična žena Veronika. V senci teh mogočnih figur se Blaž sicer čuti nekoliko potlačenega, a težko bi rekli, da bi si želel kako drugače. Udobno se počuti zapreden v svojo otopenost, ki, resnici na ljubo, najbrž ni samozagrešena. Prej je nemara posledica hladnih in izumetničenih odnosov z bližnjimi, katerih glavno vodilo je družbeno sprejemljiva distanca. Blaž je figura na šahovnici, o tem ni dvoma, nesrečni izrezljani možiček na šahovnici mame, žene in ne nazadnje ljubice. In če smo napisali, da ga je razmerje "doletelo", je to točno to, kar želimo povedati: junaka celo nekaj tako mikavnega in

mamljivega, kot je mlajša ljubica, lahko le doleti, z njo se ne more zaplesti ali je celo zapeljati, to bi namreč zahtevalo vsaj malo inercije, vsaj zametek aktivnosti.

Lahko bi sicer rekli, da se je junak v razmerje spustil zaradi črvičenja strahu pred starostjo, pred tem, da je življenje zbežalo mimo, ne da bi vedel, kdaj in kako. Lahko bi rekli, da ga je v to pahnila novica o tem, kdo je v resnici njegov oče, ali da je šlo za poskus kompenziranja občutkov skrajne nezadostnosti in manjvrednosti ob ženini vase zaverovani gotovosti. Še najverjetneje pa je, da ni bilo nič od naštetega, da ga je k Sabini preprosto odplaknilo. Blaž je kot neke vrste sediment, ki se pusti naplavljeni po različnih koncih in krajih svojega življenja in katerega vrojena pasivnost krepko sega tudi v junakov notranji svet, ki je vse prej kot bujen. Že skoraj zoprno konsistentno je predstavljan kot nekdo, ki se tako rekoč načelno izogiba razmišljanju, pa ne, ker tega ne bi bil sposoben, temveč ker se mu preprosto ne ljubi. Njegov odnos do drugih je podoben odnosu do robotskih sesalnikov, pametnih kosilnic ali česa podobno avtomatiziranega in umetno skonstruiranega, a samozadostnega. Večinoma drugih sploh ne razume, kljub nesporno ustoličeni vladavini monogamne romantične ljubezni na primer sploh ni sposoben ozavestiti, zakaj bi prevara lahko kakor koli prizadela soprogo, kaj šele odrasla otroka. Kot da bi pri Veroniki kaj pustil, pozabil ali izgubil, se vsak teden vrača k njej, ne da bi mu padlo na pamet, da je pri njej morda pustil dvajset let svojega življenja, ki se ga ne da kar izbrisati, pozabiti in se prepustiti novemu toku. Pravzaprav je Blaž absurdni junak, tujec v najbolj skrajnem pomenu besede, popolnoma indiferenten do sveta, katerega smisel je že zdavnaj odpadel kot list z jesenskega drevesa.

Pasivni lik, ki vedno pleše pod taktirko drugih in si povrh vsega še misli prav malo, pa inherentno imlicira določena tveganja – ni pretirano simpatičen niti pretirano zanimiv. Domala vsi karakterji v romanu so nekoliko stilizirani, iz pretirano poudarjenih temeljnih osebnostnih lastnosti namreč vzniknejo precej slamnati ljudje, ki v svetu med platnicami ne morejo povsem zadihati. Še največ življenja jim vdihnejo razne kaprice in majhne ideosinkrezijske, krtovsko ignoranco protagonista pa avtorica mestoma spretno izkoristi za duhovite in pikro-ironične izpeljave. Glede na naravo glavnega junaka bi se z narativnega stališča zgodbi nemara bolj podal avktorialni pripovedovalec, ki bi imel vpogled v psihologijo preostalih junakov; s tem bi problemi v ozadju družinskih peripetij, ki jih avtorica zgolj oplazi, morda dobili neki globlji odsev. Tako pa celotna pripoved, podobno kot odnosi med samimi junaki, ostaja na površju distancirane odsotnosti. Zoprno v oči bode tudi vedno nova in nova karakterizacija

likov z domala istimi besedami. Ob koncu že nekoliko nestrpni beremo, kako se Blažu ne da razmišljati, čeprav je že več kot očitno, da o vsaki stvari razmisli le do prvega ovinka. Tudi pogovori, v katere se junak zaplete oziroma v katere ga zapletejo, so pravzaprav monologi: govorijo drugi, on pa se zatika ob bolj ali manj iste misli.

Omenjene vsebinske zagate so do neke mere uravnotežene z zanimivo temporalno razdrobljenostjo zgodbe, ki v posameznih poglavjih alternira med sedanjostjo in nedavno preteklostjo, ko so se začeli kuhati vsi ti "prelomni" dogodki. Preteklost torej v fragmentih dohiteva sedanjost, dokler se proti koncu romana ne snideta. Pri tem sicer velja opozoriti na nerazložljivo časovno zanko, ko iz ust pripovedovalca že decembra lani izvemo, da Blaž z oblastno in brezkompromisno *maman* ni spregovoril, odkar mu je ta s trdo malomeščansko logiko razložila njej očitno dobro znano družinsko dogmo, po kateri je nesrečni junak samo figura na njeni šahovnici, ki se mora, za božjo voljo, temu primerno tudi obnašati. Glede na to, da je pogovor o šahovnici tekel šele aprila letos, si takšnega časovnega preskoka ne znamo pojasniti, a vendar zadeva (glede na to, da gre za le dve povedi) v oči ne zbode toliko, da bi bila ogrožena sama logika pripovedi. Slogovna plat romana ne prinaša bistvenih posebnosti, jezik je tekoč ter odrezavo duhovit, našemu junaku pa se čudovito prilegajo razne ptičje komparacije, ki jih vpeljuje avtorica.

Če ostanemo pri ptičjih primerjavah Irene Velikonja, je *Črna ovca, črni vran* kratko malo pripoved o povsem navadnem črnem vranu, ki ga na neki točki ozmerjajo s črno ovco, čeprav je bralcu povsem jasno, da je za kaj takega vse preveč pasiven. Če razširimo analogijo še na sam roman, je med ostalo domačo literarno produkcijo tudi ta prej podoben povsem spodobnemu črnemu vranu. Za preseganje tega bi namreč veljajo delo nekoliko izčistiti in skrajšati, da bi prišle do izraza vse prednosti sicer konsistentno zastavljene zgodbe.